

CASTELLS CATALANS

PALMEROLA

Nom del castell: Palmerola
Data de construcció: X-XV
Municipi: Les Llosses
Comarca: Ripollès
Altitud: 1.102 m
Coordenades: E 420206 N 4667571
(UTM31N - ETRS89)
Com arribar-hi: el castell s'aixeca al cim d'un petit puig proper a la carretera C-26 que uneix Ripoll i Berga. Per arribar-hi cal prendre un camí transitable amb vehicle que surt passat el km 171 i abans d'arribar al 170 (UTM 419938, 4666695), on hi ha un cartell informatiu, que assenyala per anar al castell de Palmerola. Aquí s'inicia una pista de muntanya, sense asfaltar, en bones condicions a dia d'avui, que en un plàcid recorregut d'uns 3,1 km. ens deixa al pati del davant mateix del castell.

Castell de Palmerola. Totes les fotos són d'internet.

Història

Aquest castell inicialment era una domus o casa forta que servia de residència a una família anomenada Palmerola, si bé el domini superior depenia del senyor del castell o baronia de la Portella. El seu territori, inicialment del comtat de Cerdanya, després quedà vinculat al comte de Berga quan a mitjan segle X fou organitzat aquest comtat. Finalment, al principi del segle XI fou vinculat al comtat de Besalú, quan el comte Oliva (després abat i bisbe) llegà al seu germà Bernat, comte de Besalú, el territori de la vall de Ripoll i una part del comtat de Berga que comprenia un ampli sector de la vall de Merlès fins al junyent amb el Llobregat.

La primera notícia sobre el lloc correspon a l'aparició de la parròquia de Palmerola amb la de Palomera en la llista de parròquies del final del segle X o del principi del segle XI, que es troba en la pretesa acta de consagració de la Seu d'Urgell, on consten les parròquies de "Palomera sive Palomerola" en el pagus de Berga. Per tenir notícies de la domus de Palmerola cal esperar fins al 1227. En aquest moment ja es trobava sota el domini dels senyors de la Portella, que la tenien infeudada a una família de cavallers anomenada Palmerola, que també posseïen el casal de Vilatambar, a Sant Martí d'Albars, on també residien llargues temporades.

A partir de la segona meitat del segle XIII, la domus prengué totes les característiques d'un castell, i així és anomenada en la documentació. Així, després de la confiscació dels béns del violent Bernat de la Portella, que motivà el setge del castell de Lluçà que finí el 1279, el rei Alfons II, l'any 1286, retornà els béns d'aquell al seu fill Bernat Guillem de la Portella, el qual feu aleshores homenatge al rei pels castells de Lluçà, Merlès, Palmerola, la Quar i la Portella.

El castell de Palmerola seguí les vicissituds de la baronia de la Portella. Així, pel casament de la Marquesa de Saportella de la Portella amb Pere VI de Fenollet, passà a la família dels vescomtes d'Illa i Canet. Mentre el castell estigué vinculat a la família Fenollet augmentaren els drets que hi tenien per la compra que l'any 1336 feu Sibil·la, muller d'Andreu de Fenollet, al rei Pere el Cerimoniós del mer imperi i de totes les jurisdiccions de les baronies de Lluçà i de la Portella i dels castells de Palmerola, Roset i d'altres.

D'aquesta família passà als Pinós-Mataplana pel casament de la marquesa de Fenollet amb Pere Galceran II de Pinós. Els Pinós anaren perdent el domini en el castell de Palmerola, sobretot a partir del 1465, quan Galceran VII de Pinós infeudà a Joan de Palmerola, donzell, el castell de Palmerola com a compensació de les obres de re-

construcció i millora que havia fet al castell l'any 1437. Galceran el constituí com a castlà, li atorgà els emoluments que li corresponien com a tal i li concedí el castell amb tots els seus drets i pertinençes, i deu lliures sobre les rendes que rebien dels seus vassalls, així com les rendes de trànsit de bestiar pel terme. Joan de Palmerola únicament estava obligat a tenir en condret el castell. Però si resultava malmès per una guerra o per una causa fortuïta, el senyor es comprometia a contribuir en la reparació del mur.

Aquesta infeudació era motivada per la guerra civil que s'estava produint entre el rei i la Generalitat. Durant aquesta guerra, i durant la que seguí en l'intent de recuperar els comtats de Cerdanya i Rosselló, els Pinós no obtingueren cap rèdit del castell de Palmerola, segons consta en un llibre de comptes de vers l'any 1478, on es diu que els rèdits eren necessaris per a pagar les guaites i les obres al castell. A partir d'aquest moment els drets dels Pinós sobre Palmerola desaparegueren totalment, mentre que els dels feudataris o castlans es feren més patents fins a sobreposar-se del tot, sense que se'n conegui cap motiu concret.

Els castlans

La família castlana és la que habità la domus o castell des dels primers moments que en coneixem l'existència. A partir del 1227 és documentada la família Palmerola, que fou la feudatària del castell pels senyors de la Portella i pels seus successors. La família perdurà en el domini del castell fins que passà a la família Alamany-Descatllar pel casament d'Helena, filla d'Antic de Palmerola, amb Jaume d'Alamany-Descatllar,

i el 1731 passà a la família Despujol pel casament de M. Lluïsa d'Alamany-Descatllar amb Francesc Despujol. Un fill d'aquest matrimoni, Francesc Xavier, fou el primer marquès de Palmerola, títol que el 1767 li concedí el rei Carles III.

Arquitectura

Pel que hem apuntat, hom ja pot pensar que l'actual edifici conserva poca cosa del que fou l'antic castell, puix que ha estat profundament transformat. Amb tot, partim, doncs, d'una estructura d'entrada molt alterada. Cal pensar que la reedificació del segle XV no seguí unes pautes gaire concretes si ens referim a la manera de fer medieval. Així ens ho mostren fotografies d'abans de la darrera restauració. L'edifici no s'allunyava gaire del que és l'estructura típica d'una casa de pagès.

El castell creiem que té ben poca cosa de romànic; és un edifici compost de tres cossos, amb la façana orientada vers el sud-oest. A la part més occidental hi ha la porta d'entrada, amb arc de mig punt aixafat. S'hi han obert finestres i se n'han aprofitat d'altres, que han estat situades de manera simètrica, dues de quadrades al capdamunt; al mig, a un nivell més elevat, hi ha un "protector de finestra" de nova factura que segueix l'esquema d'alguns castells medievals. Pel costat de ponent aquest mateix cos presenta per sota la teulada, només d'un vessant, un seguit de finestretes d'arcada que alleugereren una mica el mur massís de l'edifici.

A la part del mig, un cos més ample sobresurt uns centímetres de la façana. Fruit de la restauració recent, s'aixeca uns metres per damunt del conjunt de l'edifici amb un acabament emmerletat, el qual li confereix l'aspecte que originàriament degué tenir, el d'una torre. Té un balconet estret al mig, al cim una finestra i per sota el balcó hi ha tres obertures en forma d'espitllera, també de factura recent. La torre i la part anterior abans explicada tenen uns contraforts als seus angles, que també són nous; baixos i amples, aquests contraforts fan pendent fins a terra. La part del darrere d'aquesta torre s'allarga amb una habitació baixa i sense sostre.

Pel costat de llevant s'aixeca la part que hom pretén que fou l'antiga església d'advocació a sant Miquel. Del poc que es veu, sembla estar present el mur d'una nau que es tanca en semicercle pel costat de tramuntana de l'edifici. L'alçada de la pretesa nau devia anar fins al que devia ser l'alçada d'una coberta de volta de canó. Hi ha obertures i portes tapiades que corresponen a diverses construccions.

Tot l'edifici és envoltat de murs de factura recent. La casa que hi ha al costat del castell, la qual, és de suposar, devia formar part de les dependències del castell, és ara una casa de colònies. A frec de castell hi ha l'església de Sant Vicenç. El conjunt constitueix un grup arquitectònic de difícil filiació estilística. Josep Despujol reedificà, més que restaurà, el anys seixanta (s XX) l'antic castell de Palmerola, que havia esdevingut una

simple masia, i que ara ha agafat tota l'aparença d'un castell medieval amb una gran torre emmerletada, si bé de forma més fantasiosa que no pas real; aquestes obres foren dirigides per l'arquitecte Joan M. Ribot (1919-2014).

Les nombroses transformacions que ha sofert l'edifici no ens permeten veure clar com devia ésser l'original. Suposem que s'ha intentat seguir les fites i els pressupòsits lògics que es contemplen en un castell medieval. Amb tot, però, el resultat final és d'una fiabilitat dubtosa.

Extret de: *CATALUNYA ROMÀNICA*
<https://www.encyclopedia.cat/catalunya-romantica/castell-de-palmerola-les-llosses>

Elena Fàbregas i Jordi Gironès
Octubre de 2023